

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԺԷ

ԼՂարո-նիւն ճարտար-նեանց :

ՂԱՐՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ճ ազատութիւնը քաղաքական տնտեսութեան մէջ ան նիւթերէն մէկն է որ երկայն վէճերու ու գրութեանց տակ ընկած է . ինչպէս որ եւրոպացի տնտեսականք գրած են ասոր վրան : Ի այց մենք չենք կրնար մեզի դրած չափաւորութիւններնէս զուրս ելլել թէ ըստ ոճոյն և թէ ըստ երկայնութեան հատուածիս :

Եւրոպացի քաջ տնտեսականք , որոնք ժողովրդեան դիւրութեանց գլխաւոր միջոցներէն մէկն ալ ճարտարութեանց ազատութիւնը կը դնեն , անոր դէմ կը սեպեն Ս'աբսը , Ս'էնսվաճաւը , Լ'արտոն-նիւնը , Լ'րո-տարափոխայ խոսմէրը , Լ'գէլէլօրէնները , Լ'նիւրո-նիւնները և այլն : — Յիրաւի շատ դժուար բան չէ ըմբռնելը թէ ճարտարութիւնները ազատ չլլալով՝ ընկերութիւնը որչափ դիւրութիւններէ և յառաջադիմութենէ կը զրկուի . բայց պէտք է զայն քննել թէ վերոյիշեալ բաները յիրաւի ճարտարութեանց ազատութեանը մեծ արգելք են : — Ղարտարութեան ընկերութիւնները ՚ի սկզբանայն դիտմամբ հաստատուած են՝ որ միայն արուեստին աղէկ տեղեակ ու անխարդախ մարդիկ գտնուելով ան ընկերութեանց մէջ՝ հանած ապրանքնին ընտիր ըլլայ ամէն կերպով , որով և ժողովուրդը վստահ ըլլայ առնելու ապրանքին վրայ : Եւ գեղեցիկ կարծուած նպատակին հասնիլը որչափ դժուար՝ և գրեթէ անկարելի ըլլալը թէպէտ և

1 Monopole.
2 Privilège.
3 Maitrise.
4 Systeme prohibitif կամ Prohibition.

մտքով ալ կրնայ գուշակուիլ , բայց փորձը բոլորովին ստուգած է : Լ'նիւրոնեղի եղած է որ նոյն ընկերութեանց մէջ սաստիկ շահախնդրութեան հոգին չմտնէ , որով բերոց գինը ուղարկուած չափ բարձրացուցած են , որովհետեւ իրենք են միայն ան բերքերը հանելու իշխանութիւն ունեցող . դարձեալ փոխանակ առաքինի ու արուեստին հըմուտ մարդիկ միայն ընկերութեան մէջ մտնելու՝ անոր ներհակ շատ անգամ ապիկար ու խարդախ անպիտան մարդիկ մտած են անոնց մէջ . որովհետեւ նոյն ընկերութեան անդամները բնական է որ իրենց զակրները կամ ազգականները կեցած՝ զանոնք չեն ձգեր զուրիշները իրենց յաջորդ առնելու համար , որով հարկաւ լաւ ընտրութիւն չըլլար շատ անգամ :

Թէ և կարելի ըլլար աս ընկերութեանց ամէն պայմաններուն պահուիլը , սակայն անով ալ ճարտարութեանց յառաջադիմութեանը մեծ արգելք կ'ըլլային : Ս' ասն զի ո՛ր և իցէ ճարտարութեանց ծաղկելուն գլխաւոր խթաններէն մէկն ալ հետամտութիւնն է . որով բերքերը կը շատնան և կ'աժընճան . և որովհետեւ սպառողք կամ գործածողք լաւութիւն ալ կը փնտռեն բերոց վրայ , հարկաւ ամէն գործառու իր բերքերը կատարելագործելու կը ջանայ , որպէս զի իրենք քշուի . որ ընդհակառակն թէ որ մենավաճառով կամ արտոնութեամբ դառնան ճարտարութիւնք , քանի քանի հնարագէտ և աղնիւ մարդիկ կը զրկուին աս ան բերքը հանելու . որ և ընդդէմ կ'ըլլայ իրականք բնութեան . որով ընկերութիւնը կը մնայ տեսակ մը անգործութեան մէջ , առանց կարենալու ազատաբար յառաջելու քաղաքականութեան մէջ . ինչու որ իր անդամներէն ամէնքը իրականք չունին ինչք ու ստացուածք շատցնելու :

Ս'աքսերն ալ գրեթէ նոյն տեսակ պատճառներու համար է որ արգելք կը սեպուին ճարտարութեանց ազատութեանն ու զարգացմանը . որով

Հետև բերոց զինք կը բարձրացնեն , ու շատ տեսակ ապրանքներուն էն ու մուտքը կը գոցեն : Տնտեսականաց փափաքը հիմա ան չէ որ մէկէն մաքսերը բոլորովին վերցուին , որովհետև շատ մարդու և տէրութեանց ալ փնասակար է աս բանս . բայց կամաց կամաց կրնան թեթևնալ :

Իսկ արգելիչ օրէնքները՝ տնտեսականաց խօսքին նայելով , նոր ծաղկել սկսած երկիրներու համար օգտակար կը սեպուին , անով որ՝ թէ որ բարգաւաճ երկիրներէ առատութեամբ ընտիր ու աժան ապրանք գայ՝ կրնան նոյն յետնեալ երկրին գործառուաց աշխատանքն ու ինչքը փձանալ , որոնք հարկաւ մէկէն ծաղկեալ երկիրներուն պէս ընտիր ու աժան ապրանք չեն կրնար հանել : Բայց սոյն արգելիչ օրէնքները նաև ճարտարութեանց մէջ զարգացեալ երկիրներն ալ հաստատելը ընդունայն վախ մըն է . վասն զի օտարները ոչ երբէք մեր դիւրագնի ու աղէկ շինած ապրանքէն կը բերեն մեզի , հապա կամ մեր չունեցածը և կամ խիստ սուղ հանածը կը բերեն . բայց ան ատեն մեր ճարտարութեանը արգելք չըլլալէն զատ , մեր հարստութիւնը ու մեր երկրին պիւրութիւնը աւելցուցած կ'ըլլան . վասն զի չունեցած ապրանքնիս ընդհանրապէս ապրանքով կը փոխենք թէ որ ծաղկեալ ազգ ենք . իսկ ներսը սուղ եղած ապրանքը դրսէն աժան առնելը աս օգուտը ունի որ մենք փոխանակ մեր ազգային ընչից մէկ մասը այն ապրանքը հաստելու համար գործածելուն՝ կրնանք ուրիշ ճարտարութեան մը վրայ պառկեցընել որ աժան ու աղէկ կը հանենք , և որն որ ուրիշ երկիրներու մէջ բարձր գին ունի . և ահա յայտ է բոլոր տուրևառիկ ճարտարութեան օգուտն ու գաղտնիքը . որ ամէն ազգ իրարմով կրնայ հարբտնալ մի և նոյն ժամանակի մէջ :

Հ . Տ . Թ

ՊԱՅՏԱՐԱՐՈՒԵՍ

ԳԼՈՒԽ Դ .

Չեբրուան ծնունդը և կեանքը :

ՉԵՐՐՈՒՆ ծնունդը թէ որ պզտիկ մատակ ձի է նէ , տասնըմէկ ամիս եղածին պէս կը ծնանի , թէ որ ծերանայ՝ մինչև տասուերկու ամսուան կը մծտիկնայ . և թէ որ աղէկ պահուի , մինչև երեսուն տարի կեանք ունի , ու քառասուն տարի ալ ապրողներ կ'ըլլան :

Ս որին լման մէկ տարին կը ծնանի . մինչև քառասուն տարի կ'ապրի , բայց քսանըհինգ տարուընէ վերջը անօգուտ է , բանի չի գար :

Յաւանակն ալ լման տարին կը ծնանի , ու մինչև երեսուն տարի կ'ապրի , բայց մինչև քսանըհինգ տարուան միայն բանի կուգայ :

Խոշոր էշերը գէշ կ'ելեն , դարն 'ի վեր կը մնան :

Ընհանդարտ էշն ալ չգիրնար , և ասանկը մալէս նէ՝ երկու աչքը կը կուրնայ , բանի չիգար :

ԳԼՈՒԽ Ե .

Կենդանեաց կիւանդութեաններու վրայ ընդհանուր գիտելիք :

ԿԵՆԴԱՆԵԱՅ ցաւերուն վրայ մասնաւորապէս խօսելէն առաջ , պէտք է քանի մը բաներուն վրայ ընդհանուր ծանօթութիւններ տալ :

Ա . Կենդանւոյն երակը Լարոպայի վարպետները վզին երկու կողմի երակները կը սեպեն . ան երակներուն վրայ մատերնին կը դնեն , անոր արիւնին շարժմունքէն և նետելէն ինչ հիւանդութի ունենալը կը հասկընան : Բայց մեր աս կողմի պայտարները կենդանւոյն ականջն ու քիթը երակ կը սեպեն . երբոր ականջը պաղ , ու քիթն մէջ ալ մատերնին խոթեն ու պաղ գտնելու որ ըլլան՝ հիւանդ ըլլալը կ'իմանան . մինչև